

Indholdsfortegnelse

FORORD OG LÆSERVEJLEDNING	7
1 PÅ SPORET AF PÆDAGOGERS PROFESSIONSFORSTÅELSE . . 15 Af Elsebeth Lyhr	
2 PÅ FREMMED GRUND	27
Af Jan Jaap Rothuizen	
3 SOCIALPÆDAGOGIK	43
Af Karsten Tuft	
4 DEN PÆDAGOGISKE RELATION	59
Af Lis-Emma Trangbæk	
5 SPROG OG MAGT	73
Af Birthe Juhl Clausen og Hanne Raun	
6 PÆDAGOG OG SAMFUND	83
Af Inge Marie Skaarup	
7 INDIVIDET OG HVERDAGSLIVET	97
Af Susanne Idun Mørch	
8 DET GODE BØRNELIV	109
Af Peter Clausen	
9 LIGE BØRN LEGER BEDST	123
Af Erik Hygum	
10 FORTÆLLING SOM LEG OG ÆSTETISK UDTRYKSFORM . . . 137 Af Helle Johnsen	
11 DIGITAL KULTUR I DET PÆDAGOGISKE ARBEJDE	149
Af Mette Hougaard Lund	

12	FÆLLES LEG MED DIGITALE MEDIER	163
	Af Klaus Thestrup	
13	BØRNELITTERATUR OG DEMOKRATI	177
	Af Anne Petersen	
14	KROPPEN I SUNDHEDEN	189
	Af Anette Boye Koch	
15	FORMIDLING AF NATUR I DET PÆDAGOGISKE ARBEJDE . . .	203
	Af Niels Ejbye-Ernst	
16	RAPMUSIK – EN SOCIAL LØFTESTANG?	217
	Af Elsebeth Kirk	
17	ORIGINALE PÆDAGOGER TIL ORIGINALE MENNESKER . . .	229
	Af Jan Thomsen	
18	DANSKHED, ETNICITET OG BORGERSKAB	243
	Af Hanne Hede Jørgensen	
19	SOCIALT NETVÆRK OG PÆDAGOGISK ARBEJDE	257
	Af Jytte Juul Jensen	
20	HELE LIVET – OG DØDEN MED	269
	Af Helle Krogh Hansen	
	INDEKS	283

Forord og læservejledning

En spændende rejse

Pædagoguddannelsen er en spændende rejse. Den giver indsigt i og viden om en mangfoldig verden med mennesker i alle aldre og med vidt forskellige livsbetingelser. *Det er fra vugge til krukke*, som nogle formulerer det. Uddannelsen og arbejdet betragtes som møder mellem mennesker, og gennem mødet med det anderledes bliver man også klogere på sig selv. Sådanne møder giver den enkelte pædagog muligheder for at stifte bekendtskab med facetter og nuancer i menneskers liv, som måske ikke ville være mulige i de sociale sfærer, vedkommende ellers ville bevæge sig i og kende til. I dag er verden kompleks og global, og det giver mange udviklingsmuligheder, men rejser også forskellige problemstillinger.

Inden for de sidste år har pædagoguddannelsen ligesom andre mellemlange videregående uddannelser oplevet et fald i ansøgere. Det skyldes selvfølgelig et tilsvarende fald i antallet af unge i de pågældende årgange, men det har formentlig også sin grundelse i, at pædagogisk arbejde ofte beskrives som vanskeligt og konfliktfyldt. Med denne bog vil vi gerne vise, at pædagogisk arbejde nok er kompliceret, men at det også rummer et væld af spændende udfordringer, perspektiver og udviklingsmuligheder.

Introduktion til en mangfoldighed

Ligesom uddannelsen er en spændende rejse med nye møder, er denne bog det ligeså. Gennem 20 tematiserede kapitler stifter læseren bekendtskab med et væld af pædagogiske facetter og spørgsmål, der går på tværs af fag og fagområder, men således at alle disse berøres. Her får man indblik i pædagogers arbejde og i mange af de spørgsmål, der optager pædagoger og studerende aktuelt.

Pædagog i en mangfoldig verden er en lærebog til den nye pædagoguddannelse, hvor den vil være relevant som den bog, der kan skabe sammenhæng mellem og overblik over alle de faktorer i form af begreber, problemstillinger, målgrupper, fag m.v., som den studerende vil blive præsenteret for i sit studieforløb. Her tilbyder bogen at være *den røde tråd*. Som sådan vil den være velegnet som grundlag for et koordineret introduktionsforløb på første studieår, hvor dens forskellige perspektiver præsenteres af undervisere med forskellige

faglige tilgange, men dens potentiale er ikke udtømt her. Bogen leverer også inspiration til den studerendes videre fordybelse i forskellige dele af pædagogisk virksomhed, og dens kapitler fortjener at blive taget særskilt op i denne sammenhæng, hvilket vi vender tilbage til om lidt. Bogen er derfor også et must for alle undervisere.

Vi har således skrevet bogen som en introduktion og inspiration til væsentlige temaer, begreber og perspektiver på pædagogisk arbejde i dag, og som sådan fungerer den studievejledende for såvel den nye som den allerede erfarne studerende, ligesom den vil være relevant for den, der måske overvejer at søge ind på uddannelsen, og for pædagogen i praksis, der også vil kunne hente inspiration til bl.a. praktikuddannelsen her.

Fag og faglige elementer

I dag rummer pædagoguddannelsen¹ en række nye fag og faglige elementer samt nye inddelinger i forhold til dem, der har været kendetegnende for pædagoguddannelsen, siden den med pædagoguddannelsernes sammenlægning i 1992 blev en generalistuddannelse. Nu arbejdes der i stedet med følgende inddelinger og forståelser:

- Praktikuddannelse.
- Obligatoriske fag (Pædagogik; Individ, institution og samfund; Dansk, kultur og kommunikation).
- Pædagogik er hovedfaget, som alle fag skal referere og bidrage til.
- Det tværprofessionelle element.
- Linjefag (Udtryk, musik og drama; Værksted, natur og teknik; Sundhed, krop og bevægelse).
- Specialisering (Børn og unge; Mennesker med funktionsnedsættelse; Mennesker med sociale problemer).

Det betyder, at den enkelte studerendes uddannelse kan have en hel unik sammensætning, og ikke mindst at der er krav om, at tidligere fag og fagdiscipliner spiller sammen på helt nye måder. Vi har derfor i udarbejdelsen af denne bog valgt at anlægge det primære fokus på temaer i pædagogisk arbejde frem for på fag.

Det er den enkelte undervisers opgave i samarbejde med de øvrige fag og

1 Bekendtgørelsen om uddannelse til pædagog som professionsbachelor. Undervisningsministeriet, 2007.

faglige elementer at koordinere undervisningen således, at der skabes sammenhæng mellem de enkelte faglige elementer med pædagogikken i højsædet, og bogen er skrevet med det formål at være en hjælp her. Samtidig er det i sidste ende den studerende, der skal danne sig sit eget overblik over det faglige materiale, som vil være relevant i den enkeltes samlede og individuelle studieforløb. Her vil bogen også kunne fungere opsamlende og perspektiverende.

Omdrejningspunkter

Bogens forfattere har således ved udarbejdelse af bogens kapitler haft flere centrale omdrejningspunkter for øje.

Det første centrale omdrejningspunkt for kapitlerne i denne bog er, at forfatterne sætter pris på og tilstræber verdens og det pædagogiske arbejdes mangfoldighed. Det er det, der skaber de udfordringer og skæve vinkler, som de fleste pædagoger drages af.

Uddannelsen til pædagog som professionsbachelor er i dag professions-, udviklings- og forskningsbaseret, og derfor er dette også bogens *andet, tredje* og *fjerde* omdrejningspunkt. Det enkelte kapitel retter opmærksomheden på professionens særlige opgaver og kompetencer, men peger også på forskningsprojekter, udviklingsperspektiver og muligheder, som den studerende eller praktikereren kan lade sig inspirere af i sit videre arbejde.

Et femte omdrejningspunkt er, at forfatterne samt de faglige vinkler og teoretiske begreber, der benyttes og de undersøgelses- og forskningsresultater, der henvises til, alle har et moderne barndomsparadigme som deres grundlag. Det betyder, at mennesket betragtes som en social aktør, et ressourcefyldt og kommunikerende væsen, der er aktivt i sine bestræbelser på at skabe sammenhæng og mening. Og det betyder, at den forskningstradition, der er knyttet hertil, anser det for væsentligt at interessere sig for individets oplevelser af sine muligheder og betingelser i de sociale sammenhænge, vedkommende indgår i. Det medfører igen, at pædagogen må have et særligt ansvar som opdrager og vejleder såvel som formidler.

Bogens opbygning og linje

Læses bogen i kronologisk rækkefølge, får man en grundlæggende introduktion til det at uddanne sig til pædagog, hvor de enkelte kapitler danner en fortsat logisk sammenhæng, men det er også muligt at anvende den som opslagsbog ved hjælp af de mange krydshenvisninger og det omfattende indeks bagest i bogen. I det følgende præsenteres bogens kronologi.

Om at blive klogere

Hvor kommer pædagogens personlige og faglige forståelse fra?

Kapitel 1 er en studievejledende introduktion med fokus på, hvordan seminarieuddannelse og praktikuddannelse relaterer sig til hinanden, og på vidensformer i pædagogisk arbejde. Kapitlet forfølger ideen om, at uddannelsen er en rejse, og følger i den studerendes fodspor i arbejdet med at blive klogere på andre, på sig selv og på professionen gennem mødet med teori og praksis.

Værdierne i dansk pædagogik

De følgende to kapitler sætter fokus på værdierne i dansk pædagogik i et aktuelt og i et historisk perspektiv.

Kapitel 2 sætter fokus på den succes, som dansk pædagogik er, når den betragtes udefra, og på de værdier, det er værd at kæmpe for her. Det beskriver også, hvordan vi kan tage vores egen virkelighed som noget så selvfølgeligt, at vi bliver blinde over for den og får vanskeligt ved at argumentere for den, når vi møder modstand.

Kapitel 3 uddyber dette perspektiv med en historisk indføring i den danske socialpædagogiske og reformpædagogiske tradition og de værdier, som denne bygger på.

Kapitlernes budskab er en opfordring til, at pædagogen har øje for socialpædagogikkens værdier, kritiske rødder og potentiale.

Relationerne og den større sammenhæng

De efterfølgende tre kapitler retter blikket på relationen mellem pædagogen og barnet, den unge eller voksne og de omstændigheder, der kan fremme eller hindre denne.

Kapitel 4 sætter fokus på den pædagogiske relation, den særlige rolle og de ansvar og forpligtelser, der er forbundet hermed. Her introduceres vigtige, grundlæggende begreber og problemstillinger. Det er ligeledes kapitlets pointe, at det tværprofessionelle samarbejde ikke alene åbner øjnene for andres praksis, men også fungerer som spejl for ens egen praksis. Derfor er det eftertragtelseværdigt.

Kapitel 5 bygger videre på det relationelle perspektiv og peger på, at pædagogen gennem sit sprog og sin myndighedsposition er med til at skabe den andens virkelighedsopfattelse og selvforståelse. Det demonstreres desuden, hvordan man kan arbejde med at udvikle den pædagogiske relation i en anerkendende retning ved at sætte fokus på den verbale og nonverbale kommunikation.

Kapitel 6 vender blikket udad mod de samfundsmæssige betingelser, der påvirker og sætter rammerne for relationen mellem pædagogen og barnet, den

unge eller voksne. Her understreges betydningen af, at pædagogen til stadighed reflekterer over samfundsmæssige forhold, og at de forskellige bud på udformning af pædagogiske tiltag, der findes her, kan få direkte konsekvenser for, hvilken relation der er mulig.

Hverdagslivet og paradigmeskiftet

Kapitel 7 tager sit afsæt i, hvordan det pædagogiske arbejde med forskellige målgrupper inden for en årrække har ændret sig fra at være situeret i et traditionelt institutionsliv med begrænset kontakt og indflydelse, til at man i dag arbejder med udgangspunkt i brugerens hverdagsliv og som professionel kan beskrives som deltager heri. Der er fokus på det paradigmeskifte, der fremhæver vigtigheden af at kunne tage barnets, den unges eller voksnes perspektiv, såvel i det konkrete pædagogiske arbejde som i udviklings- og forskningsøjemed.

Det specifikke og det almene

Bogens resterende kapitler har overvejende fokus på det pædagogiske arbejde med specifikke målgrupper i forskellige sammenhænge, men stadig ud fra en forståelse af, at arbejdet med specifikke målgrupper også rummer eksemplariske kvaliteter. Derfor kan centrale begreber, problemstillinger og vidensdannelse have almen karakter og overføres til det pædagogiske arbejde med andre målgrupper også. Kapitlerne danner en kronologisk linje startende med barnet i dagtilbud og sluttende med perspektiver på det pædagogiske arbejde i forhold til ældre samfundsborgere.

Det gode børneliv

Kapitel 8 lægger op til en diskussion af, hvad der er det gode liv for børn i nutidens dagtilbud og i familien, og gennem en præsentation af grundlæggende begreber i forhold til barnets udvikling samt af børns egne perspektiver argumenteres der for, at det gode børneliv bringes højere op på den pædagogiske og politiske dagsorden.

Kapitel 9 fokuserer på børns oplevelser af positioner og relationer mellem børn og mellem voksne og børn i skole og SFO. Børn tilbringer mange år i en samfundsmæssig struktur, hvor børn er dominerede af de voksne, og det viser sig, at disse positioner mellem voksne og børn også har betydning for relationerne mellem børn indbyrdes, såvel positivt som negativt. Kapitlet viser, at det derfor er særligt vigtigt, at pædagogen er opmærksom på, hvordan hun evt. er med til at fastholde og forstærke uhensigtsmæssige mønstre.

Børne- og ungdomskultur

De næste fem kapitler har særligt fokus på børne- og ungdomskultur i den moderne tidsalder og diskuterer forholdet mellem kultur for børn, med børn og om børn.

Kapitel 10 introducerer til begrebet børnekultur og betragter børns og voksnes forhold til fantasi og evne til at være både kreative og innovative. Udgangspunktet er børns fiktionsfortællinger, der ses som fortællinger med et stærkt kropsligt, sanseligt og socialt indhold.

Kapitel 11 behandler emnet digital kultur i børn og unges hverdagsliv. Børn og unge ses her som deltagere i en verden, som de voksne ofte kun har ringe indsigt i, og medier har i dag et socialt indhold, hvor barnet eller den unge er aktør. Det skaber overvejelser om, hvordan pædagogen bedst kan støtte barnet i dets udvikling i samspil med disse medier.

Kapitel 12 fortsætter det skitserede medieperspektiv, denne gang med udgangspunkt i, hvordan digitale medier kan blive et naturligt og udviklende bidrag til børns leg og billedproduktion. Kapitlet viser, hvordan pædagogen kan lade digitale medier indgå som en selvfølgelig del af institutionens hverdagsliv, således at barnet tidligt lærer at beherske disse tekniske redskaber.

Kapitel 13 vender blikket mod børnelitteratur og kulturdemokrati, det vil sige, hvordan børnelitteratur er en del af barnets demokratiske dannelse. Kapitlet opfordrer pædagogen til at være opmærksom på børnelitteraturens rolle i institutionslivet, ikke i mindst i forhold til barnets sprogdudvikling.

Flere elementer fra linjefag

Linjefagsperspektiver er allerede beskrevet i kapitel 9, 10, 11, 12 med deres fokus på fortællinger, æstetiske udtryksformer, it, produktion af digitale billeder, teknikleg, rollespil m.v. i institutionen, og de følgende fire kapitler beskæftiger sig yderligere med, hvordan forskellige aspekter i linjefagene på kryds og tværs kan bidrage til det pædagogiske arbejde.

Kapitel 14 sætter fokus på, hvilken rolle pædagogen spiller som rollemodel i forhold til børns sundhed og kropslige oplevelse. Der gives eksempler på, hvordan pædagogers tolkning af sundheds- og idrætspædagogisk praksis påvirkes af deres egne private oplevelser med sundhed og krop, og der lægges op til selvransagelse, refleksion og diskussion af, hvordan man som pædagog kan bruge og forholde sig til sine egne erfaringer.

Kapitel 15 belyser naturen som et særligt rum for pædagogisk arbejde, hvor mange børn udfordres kropsligt, trives socialt og har mulighed for at fordybe sig i leg og legende aktiviteter. Det diskuterer ligeledes, hvordan pædagogen

kan gøre mere end at støtte barnets konkrete hverdagsforestillinger om naturen, altså også bidrage med en mere teknisk viden.

Kapitel 16 diskuterer, hvordan hiphoppen og især de unges egen kulturbærende og musikalske fortælleform rapmusik kan tjene som værktøj og social løftestang for såkaldte marginaliserede, udsatte, kriminelle eller vilde unge.

Kapitel 17 stiller skarpt på de udviklingshæmmedes æstetiske udtryksformer inden for teater, musik og billeder. Kapitlet pointerer, at udviklingshæmmede har noget på hjerte, og at de i hverdagen udfolder en bred vifte af livsytringer i form af originale påfund, hvis vi giver dem muligheden.

Flere målgrupper

I bogens tre sidste kapitler gives videre indføring i perspektiver på det pædagogiske arbejde med forskellige målgrupper inden for pædagogisk arbejde, således at læseren, i sammenhæng med bogens øvrige perspektiver, opnår indsigt i og viden om mangfoldigheden i nutidens pædagogiske arbejde.

Kapitel 18 har som sit udgangspunkt, at pædagogisk arbejde med etnicitet er en generel udfordring, som alle pædagoger vil støde på, uanset om de arbejder med minoriteter eller majoriteter, eftersom alle skal kunne agere i og finde sig til rette som borgere i det samme samfund – sammen. Pædagoger har en central opgave i at støtte børn, unge og andre i at kunne engagere sig som frie og selvstændige individer inden for forskellige fællesskaber, herunder det store fællesskab, samfundet.

Kapitel 19 sætter fokus på pædagogens rolle som netværksarbejder. At arbejde med netværket er relevant i det pædagogiske arbejde med voksne med udviklingshæmning og sindslidelser, i forhold til misbrugere og hjemløse, i forbindelse med anbringelser af børn og unge og med anbragte børn og unge.

Kapitel 20 beskæftiger sig med pædagogikkens berettigelse i forhold til vores ældste samfundsborgere. Hvad enten der er tale om raske og rørigt ældre, demente eller døende mennesker, så har pædagogikken stadig sin berettigelse. Kapitlets budskab er, at pædagoger, som vil arbejde med ældreomsorg, skal tilegne sig viden om aldring og alderdom, men først og fremmest skal de være dygtige pædagoger. De skal være bevidste om, hvad de kan, og hvad de står for, og de skal kunne synliggøre og formidle dette eksplicit.

Pædagogik handler om livet – fra vugge til krukke.

God fornøjelse med læsningen og med det pædagogiske arbejde!

Niels Mors og Susanne Idun Mørch, november, 2008